

"תערוכות תל-אביב" / הארץ / 11.12.64 / תע' יחיד / בית דינזנוף / תל-אביב

שמואל כ"ץ הוא וירטואוז. יכולת וירטואוזית עדיין אין פירושה יכולת אמנותית ולעיתים דווקא הווירטואוזיות הטכנית היא החושפת את מחדליו של הצייר יותר מאשר את מעלותיו. כאשר המפגש הוא עם צייר שיש לו תכנים פנימיים חשובים להביעם ורגישות לדרך העיצוב הציורי, אך קשיים טכניים מקשים עליו את הביטוי, נחשבים גם הפגמים כשלב ביניים ואפשר להתעלם מהם כבעלי חשיבות משנית. אלא שלא כן הדבר בציור, בו מוכיח הצייר שליטה טכנית מושלמת המגיעה עד וירטואוזיות ממש, כאן אחראי הצייר על כל קו, כתם, גוון ותנועה. העיצוב אינו יכול להסתתר (או ליהנות מהספק, אם רוצים להציג זאת כך) מאחורי מגבלות טכניות, ואישיותו, טעמו ועומק הדברים החווייתיים של הצייר מופגנים באור מלא. אם הצייר הווירטואוז ניחן גם בתחושה עמוקה ושלהבת אמיתית, הרי הווירטואוזיות לא זו בלבד שלא תפגום ביצירותיו, אלא תקנה להם גם את אותה אי-אמצעיות וספונטאניות שהם (ובשום פנים ואופן לא הם בלבד!) מסימניו של אמן חשוב. אך אם לא ניחן הווירטואוז באותה סערה פנימית הנובעת מחיים בתוך אמת חשובה, תישאר הווירטואוזיות כתוכן הבולט ביותר של הציור. במקרה כזה, ינסה הצייר להגביר ולחזק את הצדדים החיצוניים (שכאן הם גם "הצדדים הפנימיים" - מאחר שכמעט אין דבר זולתם) על ידי שימוש באפקטים מרשימים.

בתערוכתו של שמואל כ"ץ, אפשר למצוא כמעט את כל האפקטים הטכניים שאפשר לחשוב עליהם. התזות, מיסמוס הגוון, הצטעצעות באפקטים של אור-צל ללא כל צורך, פזילה לתכנים ספרותיים ורשניים ועוד היד נטויה.

אילו היתה זו תערוכת אילוסטרציות, חסרת יומרה לדרגים אחרים, הרי חלק מפגמים אלה היו אף עלולים לשמש כמעלות. באיור אילוסטרציה יש, לפעמים, מקום דווקא להדגשות

החיצוניות ואפילו לאפקטים שבציור רגיל אין להם כל מקום; אך היקפה של תערוכתו חורג לחלוטין מהתחום המוגדר של תערוכת איורים. אלמלא הגיע שמואל כ"ץ לשליטה טכנית וירטואוזית, אפשר היה אולי לטעון שיש כורח להשתמש באפקטים חיצוניים כדי ל"השלים ולשפר" את פגמי הרישום; אך גם אם לא מתייחסים לתוכן הפנימי השטחי, ודנים אך ורק באמצעי הביצוע, אפשר למצוא מראייה ראשונה שאין לצייר כל צורך בשימוש באפקטים השונים, וממילא המסקנה היחידה האפשרית היא שאותם האפקטים נעשו פשוט משום ששמואל כץ מעדיף אפקטים; הם חלק מטעמו הציורי.

אין כאן ניסיון לטעון שרישומיו של שמואל כ"ץ אינם "נאים לעין" או חסרי ערכים דקורטיביים, ודבר זה - דבר היותם "אסתטיים" - מהווה אולי את הסכנה הגדולה שבם. "אסתטיות" במובן זה, כשהיא נתמכת בכל אותם אפקטים המוזכרים לעיל, מופנית ישירות לטעם קהל, המוכן לקנות הכול אם הוא מוצא אריזה נאה. אין להסיק מכאן ששמואל כ"ץ מנסה לאחוז עיניים ביודעין. מתקבל על הדעת שהוא עושה כמיטב יכולתו ומושגיו, אך הדיון הוא בציור המוגמר ולא בכוונותיו הטובות, או הפחות טובות, של הצייר.

אם למישהו נדמה שאין ציוריו של שמואל כ"ץ רק בבחינת אריזה נאה ויש בהן גם תכנים מעמיקים יותר, כל שעליו לעשות הוא להיזכר ולהשוות את ציוריו של שמואל כ"ץ העוסקים ב"בית קפה בגיבוטי", "הר ציון בירושלים", "ערביות" ו"קבר שמעון בר יוחאי במירון". העומק הרגשי - אם אפשר לקרוא לו כך - שווה בכלם, הגישה האקזוטית שווה בציור "בחצר המשק" ו"אוהל בדואי". לפנינו, במופגן, ציור של תייר זריז-מכחול, שיש לו כל "העומק" של תייר, אך למרבה הצער, ללא יכולתו של תייר רגיש באמת לחשוף אמיתות שלעתיים הן נעלמות מעיני אלה המצויים במקום זמן כה רב, עד שהפסיקו לראות את אשר סביבם.